

Innhold

Forord.....	9
Innledning	11
Dannelse og utdanning	11
Paideia	13
Dannelse til humanitet.....	13
Dannelse som reise.....	14
Demokratisk dannelse	15
Til refleksjon.....	17
Kapittel 1	
Målet for oppdragelse og dannelse	18
Oppdragelsesmål i oldtid og middelalder	20
Oppdragelsesmål i primitive samfunn	20
Kollektivets behov er skolens oppdragelsesmål. Sparta	20
En harmonisk dannelse av hele mennesket er målet. Aten.....	21
Mennesket er alle tings målestokk – et relativt syn på målet	22
Å vite det gode og å gjøre det gode er det samme.....	22
Ideene som oppdragelsesmål.....	23
Tre kunnskapsformer: techne, fronesis og episteme	24
Det evige liv er målet	26
Dannelsesmål på 1500- og 1600-tallet	26
Kunnskap som mål	26
Pietismens syn på oppdragelsens mål.....	28
Opplysningstidens syn på oppdragelsens mål.....	29
Gentlemansidealet.....	30
Naturen som oppdrager	32
Å forberede for et lykkelig allmenn-nyttig liv	33
Humanitet som dannelsesmål	33
Utvikling av hodets, håndens og hjertets krefter	35
Bevissthet om tilværelsens enhet er målet.....	37
Å skape interesser er målet.....	39
Det nyttige som mål.....	40
Dannelsesmål på 1900-tallet.....	42
Progressivismens oppdragelsesmål.....	42
Samfunns målsetting	44
Antiprogressivistenes syn på målsettingen	44
Skolen i krise. Ny debatt om skolens mål i 1950-årene.....	46
Undervisningsteknologien og skolens mål	46
«Møtet» som mål.....	47
Oppdragelsesmål i norsk grunnskole.....	48
En kristendomsskole 1739–1860	48
En folkelig-nasjonal og borgerlig skole tar form, 1860–	49
Kulturarven som mål, 1959–	51

Nye læreplaner på 1990-tallet	54
Fortelling 1: Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa	55
Drøftingsoppgaver	56
Kapittel 2	
Dannelse – utenfra og innenfra	57
Selvirkningshetens første pedagog	57
Kultursentrerte tanker på 1500- og 1600-tallet	58
Til menneske dannes man	58
Alle skal lære alt	59
En planmessig kristen og «nyttig» påvirkning må til	60
Opplysningstro og rasjonalisme	60
Teorien om den ubeskrevne tavle	61
Naturen som oppdrager – negativ oppdragelse	61
Sofie	69
Humanitetstanken som dannelseselement	70
En positiv oppdragelse gjennom institusjoner, seder og lover er nødvendig	71
Leken som pedagogisk virkemiddel	76
Det feministiske perspektivet	79
Læreren som kulturens representant	80
Fortelling 2: De forsømte forår	81
Reformpedagogikken og barnesentrert undervisning	81
Frihet og selvutfoldelse	82
Å tilrettelegge miljøet	85
En pedagogikk på antroposofisk grunnlag	87
Progressive skoler i USA	89
Syntese mellom det barnesentrerte og det kultursentrerte?	90
Et vitenskapssentrert syn på undervisningen	92
Fortelling 3: Perspektiv – dessert med bakrus	94
Drøftingsoppgave	96
Kapittel 3	
Dannelse i standsskole, enhetsskole, fellesskole	97
Noen trekk fra utviklingen i Europa	97
Platons sorteringsskole	97
Skolen i middelalderen	98
Martin Luther og skolen	99
Comenius' enhetsskoletanke: «Alle skal lære alt»	100
August Hermann Francke. Også fattige barn må få et skoetilbud	102
Folkeskolens grunnlegger, Johann Heinrich Pestalozzi	103
Mot enhetsskole i Norge	104
Enhetsskoletanker mot slutten av 1800-tallet	105
Fortelling 4: Jeg fikk ikke gå middelskolen	109
Enhetsskoletanker før annen verdenskrig	110

Den nårlge skolen og enhetsskolen	111
De funksjonshemmede og enhetsskoletanken.....	112
Reform 97	113
Læreplanverket for den tiårige grunnskolen (L97).....	115
Den videregående skolen og enhetsskoletanken	116
Reform 94	118
Kunnskapsløftet	119
Fellesskolen	121
Sosiologisk og pedagogisk kritikk av norsk enhetsskoletenkning ...	123
Begrepet likhet	124
Skolen og delkulturene	126
Fortelling 5: Det er verkeleg mæ fæle greier, altså!	129
Enhetsskoletanken i komparativt lys	130
Sverige	130
Det svenske skolesystemet etter tusenårsskiftet.....	132
Danmark	134
Det danske utdanningssystemet etter tusenårsskiftet.....	135
Finland	138
Det finske utdanningssystemet etter tusenårsskiftet.....	139
Enhetsskoletanken i Norge og våre naboland, en sammenligning.....	141
Utdanningsindikatorer som redskap i sammenligning av utdanningssystemer	142
Obligatorisk skoletid.....	143
Studieforberedende opplæring.....	145
Yrkesopplæring	146
Drøftingsoppgaver	146
Kapittel 4	
Skolens faginnhold	148
Stoffvalgproblemet.....	148
Røttene til vår «fagtenkning».....	148
Økende interesse for realia på 1600- og 1700-tallet.....	151
Dannelse til humanitet – humaniora og realia.....	155
Striden mellom humaniora og realia i Norge	159
Fortelling 6: Lille Marius	163
Nyttesynspunktet og skolens fagkrets.....	165
Utviklingen av fysisk oppdragelse.....	167
Kunstfagene i skolen.....	168
Fortelling 7: Ann og tøydokka	171
Arbeidsmåter, studieteknikk og skjult læreplan, den nye formaldanningen	173
Stoffordningsproblemet	175
Fagsentrert eller barnesentrert aktivitetsplan	175
Kulturstadieteorien og rekapitulasjonsteorien.....	176
Sammenhengen i lærestoffet.....	177

Konsentriske sirkler og spiraltenkning	180
Dannelsestanken ved tusenårsskiftet	182
Drøftingsoppgaver	183
Kapittel 5	
Valg av undervisningsmetode.....	185
Hvem/hva styrer læringsaktiviteten?	185
Imitering og memorering	185
Vekselundervisning	187
Selvaktivisering som metode.....	189
Problemmetoden.....	189
Prosjektmetoden	191
Individualisert undervisning	192
Programmert undervisning	193
Undervisningsteknologisk systemtenkning.....	195
Dialogpedagogisk metode	196
Fortelling 8: Den sokratiske metode	197
Fortelling 9: Chatekisation over Guds Allviisdom	202
Induktiv-deduktive metoder	207
Platon og den deduktive metoden	208
Naturvitenskapenes frammarsj og den induktive metoden	209
Reformpedagogikken og den induktive metoden.....	210
Analytisk-syntetiske metoder	211
Pestalozzis syntetiske metode.....	211
Leseopplæringsmetoder	212
Kapittel 6	
Læring fra antikken til det postmoderne.....	215
Læring fra antikken til 1900-tallet	215
Assosiativ læring	216
Behavioristisk perspektiv	217
Klassisk betinging	217
Positivisme og behaviorisme.....	218
Operant betinging.....	219
Kognitivt konstruktivistisk perspektiv	221
Konstruktivisme og hermeneutikk.....	221
Konstruktivisme, Jean Piaget	222
Sosiokulturelt perspektiv på læring.....	224
Lev Vygotskij	224
Jerome Bruner	228
Fortelling 10: Du forteller meg litt, og da klarer jeg så mye	230
Læring som praksisfellesskap.....	231
Oppsummeringsoppgave	233
Litteratur	236
Register.....	246

Forord

I 1994 utkom *Pedagogiske grunnproblemer i historisk lys* i første utgave. Bakgrunnen var både en tiltakende interesse for pedagogiske grunnlagsproblemer og en mangel på kortfattet innføring beregnet på personer i utdanning og i yrker der dannelse, omsorg og opplæring sto sentralt.

Som mennesker lever vi i kulturelle sammenhenger der vi bygger vår identitet både i forhold til fortid, nåtid og framtid. Vi opplever og forstår i forhold til vår samtid, men våre refleksjoner er knyttet til en begrepsverden med røtter bakover i fortiden. Og når vi gjør oss tanker om å skape en framtid for nye generasjoner, bygger vi på refleksjoner og fortellinger fra vår nåtid og fortid. Skal vi forstå hvordan og hvorfor pedagogiske ideer og institusjoner har endret seg, er vår historiske hukommelse viktig.

Det sies ofte at vi lever i et kunnskapssamfunn, og at skolen står sentralt som kunnskapsformidler. Noen påtrengende spørsmål blir hva slags kunnskap som skal fokuseres, hvordan den skal formidles og hvorfor den skal formidles. I senere utgaver av boka har derfor kunnskapsbegrepet fått større plass. Sosiokulturelle synspunkter på kunnskapsbygging og narrativ kunnskap er også blitt mer fokusert. Det samme gjelder feministiske perspektiver.

Dannelse er et sentralt begrep gjennom hele boka både i forhold til dannelses mål, dannelsesinstitusjoner, dannelsesmidler og dannelsesmetoder. Dannelsesstanken presenteres som et humanistisk prosjekt og som en demokratisk prosess. Vektleggingen av dannelsesbegrepet i denne utgaven har gjort det naturlig å endre bokas tittel til *Pedagogiske grunntanker – i et dannelsesperspektiv*.

Boka er disponert tematisk i seks kapitler. Vi vil anbefale lesere med lite historisk bakgrunn fra før å lese innledningskapitlet og kapittel 1 først. Ellers mener vi at kapitlene kan leses i den rekkefølge som måtte passe. For å legge til rette for slik lesing har noe stoff som er behandlet i tidligere kapitler, også blitt kommentert senere i boka.